

RIIGIKOHUS
KRIMINAALKOLLEGIUM
KOHTUOTSUS

Eesti Vabariigi nimel

Kohtuasja number	3-1-1-60-08
Otsuse kuupäev	28. oktoober 2008
Kohtukoosseis	Eesistuja Ott Järvesaar, liikmed Eerik Kergandberg ja Lea Kivi
Kohtuasi	Ahti Antuki süüdistusasi KarS § 209 lg 2 p-de 1 ja 3 järgi ning Indrek Niidase süüdistusasi KarS § 209 lg 2 p 3 ja § 344 lg 1 järgi
Vaidlustatud kohtulahend	Tallinna Ringkonnakohtu 17. juuni 2008. a otsus kriminaalasjas nr 1-06-138
Kaebuse esitaja ja kaebuse liik	A. Antuki kaitsja vandeadvokaadi vanemabi Talvi Vaske ja I. Niidase kaitsja vandeadvokaat Natalia Suvorova kassatsioonid
Asja läbivaatamise kuupäev	1. oktoober 2008, kirjalik menetlus

Resolutsioon

- 1. Tühistada Harju Maakohtu 4. aprilli 2008. a kohtuotsus ja Tallinna Ringkonnakohtu 17. juuni 2008. a kohtuotsus Ahti Antuki ja Indrek Niidase süüdistusasjas Ahti Antukile mõistetud vangistuse ärakandmata aja - 11 kuud ja 1 päev - osas ning AS U tsiviilhagi osas.**
- 2. KarS § 68 lg 1 alusel arvata Ahti Antukile mõistetud vangistusaja hulka eelvangistuses viibitud aeg 13. kuni 22. detsember 2000. a, so 10 päeva ja lugeda Ahti Antuki ärakandmata karistuseks 10 kuud ja 21 päeva vangistust.**
- 3. Saata kriminaalasi AS U tsiviilhagi osas uueks arutamiseks Harju Maakohtule.**
- 4. Muus osas jätta kohtuotsused muutmata.**
- 5. Kaitsjate kassatsioonid jätta rahuldamata.**

ASJAOLUD JA MENETLUSE KÄIK

1. Harju Maakohtu 4. aprilli 2008. a otsusega tunnistati Ahti Antuk süüdi karistusseadustiku (KarS) § 209 lg 2 p-de 1 ja 3 järgi ja teda karistati 1 aasta ja 6 kuu pikkuse vangistusega. KarS § 68 lg 1 alusel arvestati mõistetud karistusest kantuks eelvangistuses viibitud aeg, so perioodid 14.11.2003 kuni 27.01.2004 ja 27.09.2007 kuni 12.02.2008, kokku 214 päeva ning kohus luges ärakandmata karistuseks 11 kuud ja 1 päeva vangistust. KarS § 74 lg-te 1 ja 3 alusel jättis kohus mõistetud karistuse A. Antuki suhtes tingimisi kaheaastase katseajaga täitmisele pööramata.

Indrek Niidas tunnistati süüdi KarS § 209 lg 2 p 3 ja § 344 lg 1 järgi ning juhindudes KarS § 63 lg-st 1 karistati teda 1 aasta ja 6 kuu pikkuse vangistusega. KarS § 68 lg 1 alusel arvestati mõistetud karistusest kantuks eelvangistuses viibitud aeg, so periood 11.11.2003 kuni 20.01.2004, seega 71 päeva ja kohus luges ärakandmata karistuseks 1 aasta 3 kuud 19 päeva vangistust. KarS § 74 lg-te 1 ja 3 alusel jättis kohus mõistetud karistuse I. Niidase suhtes tingimisi kaheaastase katseajaga täitmisele pööramata.

Tekitatud kahju katteks mõistis maakohus A. Antukilt ja I. Niidaselt solidaarselt välja 346 082 krooni ja 20 senti AS U kasuks.

1.1 A. Antuk, kes on varem toime pannud kelmuse, olles OÜ T juhatuse liige ja ainuosanik, ning

I. Niidas tunnistati süüdi selles, et nad eelneval kokkuleppel ja varalise kasu saamise eesmärgil, petsid välja diislikütust AS-st U. Seejuures A. Antuk lõi eelnevalt AS U esindajatele teadvalt ebaõige ettekujutuse sellest, et OÜ T soovib astuda AS-ga U lepingulistesse suhetesse. Seejärel I. Niidas esitles end 17. oktoobril 2002. a AS U esindajatele OÜ T juhatuse liikme A. Antukina ja allkirjastas OÜ T nimel ostu-müügilepingu diislikütuse ostmiseks, mille alusel tarniti AS U poolt OÜ-le T kolmel korral kokku 48 500 liitrit diislikütust 346 082 krooni ja 20 senti väärtuses, mille eest tasumata jätmisega põhjustati AS-le U kahju eespool nimetatud summas. Harju Maakohus kvalifitseeris A. Antuki tegevuse KarS § 209 lg 2 p 1, 3 järgi ja I. Niidase tegevuse KarS § 209 lg 2 p 3 järgi.

1.2 Samuti tunnistas maakohus I. Niidase süüdi selles, et tema, eesmärgiga omandada AS-st U diislikütuse ostmise õigust, allkirjastas 17. oktoobril 2002 Tallinnas XXXXXXXXXX X asuvas AS U kontoris OÜ T juhatuse liikme Ahti Antuki nimel ostu-müügilepingu nr 02/049, esitledes end eelnevalt Ahti Antukina, millise tegevusega pani toime KarS § 344 lg 1 järgi kvalifitseeritava kuriteo.

1.3 Süüdistuses KrK § 148⁹ järgi mõistis maakohus Ahti Antuki õigeks, sest prokurör loobus kohtuvaidluses süüdistusest.

2. Maakohus tuvastas, et A. Antuk, kes on Tallinna Linnakohtu 24. augusti 2000. a otsusega mõistetud süüdi KrK § 143 lg 1 järgi, oli OÜ T juhatuse liige ja tema käes olid äriühingu olulised dokumendid ja arvelduskonto kasutamise võimalused. Samas puudus OÜ-l T majandustegevus. AS-le U edastatud OÜ T raamatupidamise dokumendid sisaldasid ebaõigeid andmeid ega kajastanud OÜ T majandustegevust. AS U esindajatele esitati dokumendid eesmärgiga luua OÜ-st T mulje kui toimivast ja maksujõulisest äriühingust. Tegelikuses ei olnud I. Niidasel ja A. Antukil mingit soovi ega ka võimalust saada kütuse eest maksta, seega lepingut täita, sest selleks puudus raha.

2.1 Maakohus leidis, et AS-is U sõlmis 17. oktoobril 2002 diislikütuse ostmiseks lepingu I. Niidas esinedes seal aga Ahti Antukina. Lepingu sõlmimisel lõi I. Niidas AS U juhatuse liikmes R. P.-s ja töötajas R. E.-s teadvalt ebaõige ettekujutuse tegelikest asjaoludest eesmärgiga saada oma valdusesse diislikütust. Kütuse võttis vastu ja toimetas mujale A. Antuk kasutades selleks veoteenuseid pakkuvaid isikuid.

2.2 Maakohus asus seisukohale, et I. Niidas ja A. Antuk tegutsesid diislikütuse kättesaamisel teadvalt ebaõige ettekujutuse loomise eesmärgil kooskõlastatult ja eesmärgipäraselt ning vastavalt oma rollide jaotusele kaastäideviijatena.

2.3 A. Antukile ja I. Niidasele oli muuhulgas esitatud süüdistus KarS § 209 lg 2 p 2 järgi, so kelmuses suures ulatuses. Maakohus tuvastas varalise kahju 48 500 liitrit diislikütust ehk 346 082 krooni ja 20 senti. Kuivõrd tuvastatud kahju ulatus on väiksem kui kohtuotsuse koostamise ajal kehtinud palga alammäära sajakordne korrutis, so 435 000 krooni, siis ei ole tegemist kuriteo toimepanemisega suures ulatuses, mistõttu ei saa I. Niidase ja A. Antuki tegevust kvalifitseerida KarS § 209 lg 2 p 2 järgi.

2.4 Maakohus luges tõendatuks asjaolu, et AS U poolt OÜ-le T diislikütuse tarnimine lepingule kirjutas 17. oktoobril 2002 alla I. Niidas, esinedes OÜ T juhatuse liikme A. Antukina. I. Niidasel

puudus äriühinguga puutumus ja tal ei olnud õigust äriühingu nimel tegutseda, kusjuures allkiri kirjutati teise isiku allkirja jäljendades. Eeltoodust tulenevalt ei olnud dokumendile kirjutatud allkiri õige, kuivõrd allkirja kirjutaja esines teise isikuna, varjates enda tegelikku isikut. Seega on I. Niidase tegu kvalifitseeritav KarS § 344 lg 1 järgi.

2.5 Kohtueelsel uurimisel esitas AS U tsiviilhagi summas 540 365 krooni ja 10 senti OÜ T vastu, märkides hagiavalduses ära kuriteo toimepannud isikutena A. E., Ahti Antuki ja Indrek Niidase. Kohtuistungil loobus kannatanu esindaja tsiviilhagi osaks olnud viiviste ja intresside nõudest ja taotles vahetu kuriteoga tekitatud kahju väljamõistmist. Maakohus leidis, et tsiviilhageja poolt kohtuistungil esitatud lõplik varaline nõue summas 346 082 krooni ja 20 senti on põhjendatud ja kuulub täies ulatuses rahuldamisele ning süüdimõistetutelt solidaarselt väljamõistmisele kannatanu kasuks. Seejuures ei oma tähtsust asjaolu, et AS U loovutas vahepeal nõudeõiguse OÜ-le I, sest 1. märtsil 2003 lõpetas OÜ I omal algatusel kohtuvälise menetluse võlgnevuse sissenõudmiseks.

3. Harju Maakohtu otsuse peale esitasid apellatsioonid A. Antuki kaitsja vandeadvokaat Eva Tibar ja süüdistatav I. Niidas.

A. Antuki kaitsja taotles Harju Maakohtu 4. aprilli 2008. a otsuse tühistamist ja A. Antuki õigeksmõistmist. Kaitsja oli seisukohal, et maakohus on rikkunud oluliselt menetlusnorme. Kohtuotsuse põhistus ei ole jälgitav ja kohtu järeldused ei põhine asjas uuritud tõenditel.

I. Niidas taotles samuti Harju Maakohtu 4. aprilli 2008. a otsuse tühistamist teda puudutavas osas ja enda õigeksmõistmist. Ta leidis, et maakohus on oluliselt rikkunud kriminaalmenetlusõigust ja meelevaldselt kohaldanud materiaaõigust.

4. Tallinna Ringkonnakohtu 17. juuni 2008. a kohtuotsusega jäeti Harju Maakohtu 4. aprilli 2008. a kohtuotsus muutmata ja A. Antuki kaitsja ning I. Niidase apellatsioonid rahuldamata.

4.1 Ringkonnakohus märkis, et A. Antuki kaitsja ja I. Niidase apellatsioonides korratakse süüdistatavate poolt esimese astme kohtuistungil esitatud väiteid selle kohta, et nad ei ole kelmust toime pannud. Varem korduvalt tõstatatud ja apellatsioonides uuesti esitatud väidetele on esimese astme kohtuotsuses piisava põhjalikkusega juba vastatud. Kohtukolleegium leidis, et kohus on hinnanud kooskõlas KrMS §-s 61 lg-s 2 sätestatuga tõendeid nende kogumis oma siseveendumuse kohaselt. Maakohtuniku siseveendumuse kujunemine on kohtuotsuse lugejale jälgitav. Maakohus on põhjendanud, miks ta süüdistatavad I. Niidase ja A. Antuki neile esitatud süüdistuse järgi süüdi mõistab ja karistab. Kohtukolleegium leiab, et nii esitatud apellatsioonide väidete kui maakohtu otsuses sisalduva tõendite analüüsi pinnalt ei ole võimalik leida veenvaid argumente esimese astme süüdimõistva kohtuotsuse aluseks olevate tõendite ümberhindamiseks. Seetõttu kohtukolleegium, nõustudes esimese astme kohtuotsuse motiivide ja seisukohtadega, ei pidanud KrMS §-s 342 lg 3 p 1 alusel vajalikuks nende kordamist.

4.2 A. Antuki kaitsja apellatsiooni motiivide kohaselt seisneb kriminaalmenetlusõiguse oluline rikkumine selles, et A. Antukile esitatud süüdistus on olnud puudulik ning kohus on süüdistuse piire laiendanud. Ringkonnakohus analüüsis oma otsuses nii A. Antukile esitatud süüdistust kui ka maakohtu otsust. Ringkonnakohus leidis, et A. Antukile esitatud süüdistuses olid kajastatud kõik

KarS § 209 lg 2 p-des 1, 2 ja 3 ettenähtud süüteo tunnused. Maakohus on põhjendatult vähendanud süüdistuse mahtu, mistõttu tunnistas A. Antuki süüdi KarS § 209 lg 2 p-de 1 ja 3 järgi. Ringkonnakohtu kohtukolleegium ei nõustunud kaitsja apellatsioonis toodud väitega, et A. Antukile esitatud süüdistus oli puudulik ning et kohus on väljunud süüdistuse piiridest.

4.3 Tsiviilhagi puudutavas osas märkis ringkonnakohus järgmist. Kriminaaltoimikust nähtub, et AS U oli loovutanud nõudeõiguse OÜ-le I, kes lõpetas 1. märtsil 2003 võlgnevuse sissenõudmise, kuna A. Antuki kohta lisainformatsiooni saamine ei olnud võimalik. Apelleeritud kohtuotsuses märgitakse õigesti, et OÜ T andmete kasutamine toimus varavastase kuriteo toimepanemise hõlbustamiseks ning tegelikult tekitasid varalise kahju süüdistatavad A. Antuk ja I. Niidas. Seetõttu ei ole varalisel nõudel OÜ T vastu mingit tähtsust ja varalise kahju peavad hüvitama varalise kahju tekitanud süüdistatavad. Seoses sellega ei oma tähtsust ka asjaolu, kas varaline nõue oli loovutatud või mitte, kuna kahju hüvitamise kohustus on süüdistatavatel, kes ei ole senini varalist kahju hüvitama asunud. Seetõttu ei nõustu kohtukolleegium I. Niidase apellatsioonis esitatud väidetega, et kohtumenetluses osales ebaõige kannatanu ning et kohus ei ole nõude loovutamise küsimusele tähelepanu pööranud.

4.4 I. Niidase apellatsioonis ei viidata ühelegi kriminaalmenetlusõiguse olulisele rikkumisele, mis tingiks kohtuotsuse tühistamise. Selliseid rikkumisi ei tuvastanud kohtukolleegium ka kohtuliku arutamise käigus. Kriminaaltoimikust ei nähtu, et süüdistatavale I. Niidasele oleks jäetud kaitse tagamata või oleks millegagi tema kaitseõigust piiratud. Seetõttu ei nõustu kohtukolleegium I. Niidase apellatsiooni väitega, et ta on jäänud kohtueelsel uurimisel ja kohtumenetluses vajaliku kaitseta.

KASSATSIOONIMENETLUSE POOLTE SEISUKOHAD

5. Ringkonnakohtu otsuse peale esitasid kassatsioonid A. Antuki kaitsja vandeadvokaadi vanemabi Talvi Vaske ja I. Niidase kaitsja vandeadvokaat Natalia Suvorova.

6. A. Antuki kaitsja kassatsioonis taotletakse Tallinna Ringkonnakohtu 17. juuni 2008. a kohtuotsuse tühistamist A. Antuki süüdimõistmises ja karistamises KarS § 209 lg 2 p-de 1 ja 3 järgi ning kriminaalasja saatmist uueks arutamiseks Tallinna Ringkonnakohtule. Kassatsiooni esitamise aluseks on kriminaalmenetlusõiguse oluline rikkumine KrMS § 339 lg 1 p 7 järgi, mis seisneb kohtuotsuses põhjenduse puudumises. Kassaatori põhiseisukohad on järgmised.

6.1 Kohtud on rikkunud A. Antuki kaitseõigust sellega, et on arutanud kriminaalasja ja mõistnud isiku süüdi puuduliku süüdistuse alusel. A. Antukile esitatud ja kohtus arutatud süüdistuses ei kajastu mitte ühtegi tegu, mida A. Antukile süüks arvatakse. Maakohus on väljunud süüdistuse piiridest sisustades seda A. Antuki poolt väidetavalt toimepandud teo kirjeldusega. Kaitsja leiab, et süüdistuse ja kohtuotsuse pinnalt saab teha järelduse, et A. Antuki vastutus põhineb üksnes asjaolul, et I. Niidas esitles end A. Antukina.

6.2 Tulenevalt puudulikkusest süüdistusest on ka kohtu järeldused tõendite hindamisel meelevaldsed. Kohtuotsuse põhistus pole jälgitav ja jääb ebaselgeks, kuidas ja mille alusel on kujunenud kohtu veendumus.

6.3 Olukorras, kus kohus ise sisustab süüdistuse, rajab kohtuotsuse meelevaldsetele oletustele ja ilma,

et põhjenduste kujunemine oleks jälgitav, ei saa süüdistatav end kaitsta. Nendel põhjustel ei ole kohtuotsus seaduslik ja tuleb tühistada ning A. Antuk õigeks mõista. Tsiviilhagi tuleb jätta rahuldamata. Menetluskulu tuleb jätta riigi kanda.

7. I. Niidase kaitsja kassatsioonis taotletakse Tallinna Ringkonnakohtu 17. juuni 2008. a kohtuotsuse tühistamist I. Niidase süüdimõistmise osas ja kriminaalasja saatmist uueks arutamiseks Tallinna Ringkonnakohtule. Kassatsiooni aluseks on nii kohtueelses menetluses kui ka kohtulikul arutamisel kriminaalmenetlusõiguse oluline rikkumine ja materiaaõiguse ebaõige kohaldamine. Kassaatori põhiseisukohad on järgmised.

7.1. I. Niidase kaitseõigust rikuti juba alates isiku vahistamisest seeläbi, et tal puudus võimalus enda vahistamisest teatada ja endale kaitsjat valida. Samuti ei selgitatud I. Niidasele kahtlustuse sisu.

7.2 Kohtuistungitel maakohtus taotles kaitsja korduvalt täiendava käe kirja ekspertiisi läbi viimist kuriteo avalduse esitanud isikute suhtes. Kaitsja leiab, et A. Antuki poolt allkirjastatud kütuse tellimise dokumendil olev allkiri erines maksegraafikul olevast allkirjast ja üldse erinesid kõik asjas olevad allkirjad üksteisest. Maakohus on jätnud põhjendamatult rahuldamata nii kaitsja poolt esitatud täiendava käe kirja ekspertiisi taotluse kui ka teised kaitsja ja süüdistatava taotlused täiendavate tõendite väljanõudmiseks. Ringkonnakohus on põhjendamatult maakohtu seisukohti aktsepteerinud.

7.3 I. Niidase kaitsja leiab, et maakohus jättis põhjendamatult asendamata mittevastava tsiviilhageja, kuigi kriminaalasja materjalidest on teada, et juba mais 2003 loovutas AS U nõude OÜ T vastu OÜ-le I. Ringkonnakohus on põhjendamatult maakohtu seisukohta aktsepteerinud.

7.4 Maakohus on jätnud arvestamata kogutud asitõendid ja kaassüüdistatava A. Antuki ning tunnistaja K. S.-i ütlused, mis välistavad I. Niidase süü. I. Niidase süü KarS § 344 lg 1 järgi kvalifitseeritava teo toimepanemises on täielikult tõendamata. Ringkonnakohus on ka selles osas põhjendamatult nõustunud maakohtu seisukohtadega.

7.5 Kassatsioonis leitakse, et kuna kütust väljastati AS U poolt kolmel korral ja oli olemas ettenähtud graafik kütuse eest tasumiseks, siis viimase kütusekoguse väljastamise ajal oli AS-l U võimalik loobuda lepingust ning sellest lähtuvalt on lõpuleviidud kelmus välistatud.

7.6 Kriminaalasjas on maakohus ise sisustanud süüdistust ja pole põhjendanud kausaalse seose olemasolu I. Niidase teo ja saabunud tagajärje vahel. Ringkonnakohus jättis tähelepanuta, et eelnev menetlus on olnud puudulik ja erapoolik ning selle käigus on oluliselt rikutud menetlusõigust.

8. Prokurör leiab kassatsioonivastuses, et kassatsioonid on põhjendamatud ja need tuleb jätta rahuldamata. Tallinna Ringkonnakohtu 17. juuni 2008. a kohtuotsus on põhjendatud ja seaduslik ning tuleb jätta muutmata.

KOLLEEGIUMI SEISUKOHT

9. Riigikohtu kriminaalkolleegium kontrollib esmalt A. Antuki ja I. Niidase süüdimõistmise ning karistamise põhjendatust (I), seejärel käsitleb kannatanu tsiviilhagi lahendamise seonduvaid probleeme (II) ja võtab lõpuks seisukoha kassatsioonide rahuldamise osas (III).

I

10. Kaitsja kassatsiooni kohaselt seisneb maakohtu poolne kriminaalmenetlusõiguse oluline

rikkumine selles, et A. Antukile esitatud süüdistus on olnud puudulik ja kohus on süüdistuse piire laiendanud ning sisustanud ise A. Antuki poolt väidetavalt toimepandud teo. Kaitsja arvamuse kohaselt on ringkonnakohus sellise kaitseõiguse rikkumisega nõustunud ega ole oma seisukohta kohtuotsuses põhjendanud.

11. Kaitseõiguse tagamiseks peavad süüdistuse tekstis piisava selguse ja täpsusega kajastuma kõik faktilised asjaolud, mis on isiku karistusõigusliku vastutuse eelduseks, ning olukorras, kus süüdistus on koostatud puudulikult, ei ole kohtul võimalik süüdistuses nimetamata vastutuse eeldusi isikule omistada sõltumata sellest, milline on kohtu tuvastatud faktiliste asjaolude kogum (vt RK kriminaalkolleegiumi 3. oktoobri 2006. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-89-06 - RT III 2006, 38, 322, p 14). Riigikohtu kriminaalkolleegium on samuti selgitanud, et süüdistuse sisuks on isikule etteheidetava teo faktiline kirjeldus ja sellele antav õiguslik kvalifikatsioon, mis sisaldub süüdistusakti kui süüdistusfunktsiooni kandva menetludokumendi lõpposas ning määrab kohtuliku arutamise piirid, millest kohus väljuda ei saa (vt RK kriminaalkolleegiumi 12. veebruari 2008. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-91-07 - RT III 2008, 9, 62, p 6.2).

12. Erinevalt kaitsjast leiab kriminaalkolleegium, et A. Antukile esitatud süüdistuses olid piisava selguse ja täpsusega esitatud kõik faktilised asjaolud, mis on aluseks tema vastutusele võtmiseks KarS § 209 lg 2 p-des 1 ja 3 ettenähtud süüteo toimepanemise eest. Süüdistus kajastab nii seda, milles seisnes A. Antuki ja I. Niidase poolne pettus kui ka seda, et pettuse abil saadi varalist kasu. Süüdistuse kohaselt hõlmas pettus A. Antuki ja I. Niidase poolt AS-i U esindajates teadvalt ebaõige ettekujutuse loomist asjaolust, et OÜ T soovib astuda AS-ga U lepingulistesse suhetesse. Pettus väljendus süüdistuse kohaselt muuhulgas ka I. Niidase tegevuses diislikütuse ostu-müügilepingu sõlmimisel, kus ta esines äriühingu juhatuse liikmena ja esinedes Ahti Antukina allkirjastas 17.10.2002. a lepingu. Süüdistuses on kirjeldatud varalise kasu saamise faktilised asjaolud ja on sõnaselgelt välja toodud asjaolu, et isikuid süüdistatakse grupis tegutsemises eelneva kokkuleppe alusel. Seega ei ole maakohus süüdistuse piire laiendanud ega omapoolselt süüdistust sisustanud. Riigikohtu kriminaalkolleegium on seisukohal, et A. Antukile esitatud süüdistus oli piisavalt selge tagamaks tema kaitseõigust.

13. Maakohtule ei ole alust ette heita järelduste meelevaldsust. Kohtuotsuse põhistatus tähendab seda, et kohtu siseveendumuse kujunemine peab olema kohtuotsuse lugejale jälgitav (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 01. märtsi 2006. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-142-05 RT III, 2006, 8, 70 , p 21 ja 19. detsembri 2004. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-119-04, RT III 2004, 38, 387). Kohtuotsuses tuleb ära näidata, millised asjaolud kohus tõendatuks luges ning milliste konkreetsetele tõenditele ja miks ta seejuures tugines. Kriminaalkolleegium saab käesolevas kriminaalasjas hinnata üksnes seda, kas kohtud on järginud kriminaalmenetluse seadustikust tulenevaid tõendite hindamise põhimõtteid ja kohtuotsuse põhistamise nõuet.

Maakohtu otsuses on piisava põhjalikkusega kajastatud tõenditele antav hinnang ja kohtuniku siseveendumuse kujunemise tee. Otsuses on põhjendatud, miks osa tõendeid, sealhulgas tunnistaja K. S.-i ütlusi, ei saa pidada usaldusväärseks ja miks kohus nendele ei tugine. Samuti on otsuses

väljendatud kohtu seisukoht käekirjaekspertiisi raames tehtud eksperdiarvamuse kohta seondvalt teiste asjas kogutud tõenditega.

14. I. Niidase kaitsja on kassatsioonis märkinud, et maakohus on eksinud tõendeid hinnates ja alusetult tunnistanud I. Niidase süüdi KarS § 344 lg 1 järgi. Maakohtu poolt tuvastatud asjaolude alusel leiab Riigikohtu kriminaalkolleegium, et maakohus on I. Niidase tegevuse õigesti kvalifitseerinud sellise dokumendi võltsimisena, mille alusel on võimalik omandada õigusi, so kuriteona KarS § 344 lg 1 järgi. Seejuures on maakohus järginud kriminaalmenetluse seadustikust tulenevaid tõendite hindamise põhimõtteid ja kohtuotsuse põhistamise nõuet.

15. Nõustuda ei saa ka I. Niidase kaitsja arvamusega, et kelmuse toimepanemine I. Niidase poolt jäi katse staadiumisse. Kriminaalasjas on tuvastatud, et süüdistatavate poolt tegelikest asjaoludest teadvalt ebaõige ettekujutuse loomise tõttu tarnis AS U OÜ-le T kolmel korral kokku 48 500 liitrit diislikütust, mille eest süüdistatavad jätsid tasumata. Selle tulemusel said süüdistatavad pettuse teel varalist kasu kokku 346 082 krooni ja 20 senti. Seega on kohtud õigesti süüdistatavate tegevuse kvalifitseerinud lõpuleviidud kelmusena.

16. Kriminaalkolleegium leiab, et I. Niidase kaitsja etteheide kaitseõiguse rikkumise osas nii kohtueelses kui ka kohtumenetluses on alusetu. Kriminaaltoimiku materjalidest ei nähtu, et I. Niidasele oleks mingis menetlusstaadiumis jäetud kaitse tagamata või oleks kuidagi teisiti tema kaitseõigust piiratud.

II

17. Käesolevas kriminaalasjas on maakohus leidnud, et AS U poolt esitatud hagi summas 346 082.- krooni tuleb A. Antukilt ja I. Niidaselt solidaarselt välja mõista, kuna tegemist on kuriteoga tekitatud kahjuga. Ringkonnakohtus on maakohtu otsuse selles osas jätnud muutmata. Samas ei selgu ei maakohtu ega ringkonnakohtu otsusest, millise õigusnormi alusel on kohtud tsiviilhagi põhjendatust hinnanud, s.t milline on hagi rahuldamise materiaalsoiguslik alus. Tsiviilhagi lahendamisel tuleb kriminaalmenetluses juhinduda tsiviilmenetluse regulatsioonist, kui see ei ole vastuolus kriminaalmenetluse üldiste põhimõtetega (vt nt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 4.juuni 2007.a otsus asjas nr 3-1-1-11-07, 28. oktoobri 2003. a otsus asjas nr 3-1-1-126-03 - RT III 2003, 32, 331, p 10; 27. juuni 2005. a otsus kriminaalasjas nr 3-1-1-34-05 - RT III 2005, 24, 252, p 33).

18. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 436 lg 1 kohaselt peab kohtuotsus olema seaduslik ja põhjendatud. Sama seadustiku § 438 lg 1 järgi tuleb kohtul muu hulgas otsustada, millist õigusakti tuleb asjas kohaldada. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 442 lg 8 näeb ette, et kohtuotsuse põhjendavas osas tuleb muu hulgas märkida seadus, mida kohus kohaldas. Nimetatud sätetest järeldub, et nõude rahuldamisel peab kohus otsuses ära näitama õigusnormid, mis moodustavad nõude rahuldamise materiaalsoigusliku aluse (vt ka Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 13. detsembri 2006. a otsus asjas nr 3-2-1-129-06 - RT III 2006, 47, 396, p 12). Olukorras, kus ei ole nõude materiaalsoiguslikku alust määratletud, ei ole võimalik kindlaks teha ka nõude rahuldamise eeldusi ega ulatust. Käesolevas kriminaalasjas on kohtuotsused jäetud tsiviilhagi lahendamise osas olulises ulatuses põhjendamata. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 669 lg 1 p 5, nagu ka

kriminaalkohtumenetluse seadustiku § 339 lg 1 p 7, loeb kohtuotsuse olulises osas põhjendamata jätmise menetlusõiguse normi oluliseks rikkumiseks. Vastavalt TsMS § 692 lg 1 p-le 2 on menetlusõiguse normi oluline rikkumine, kui see võis kaasa tuua ebaõige otsuse, kohtuotsuse kassatsiooni korras tühistamise alus. Kuivõrd kriminaalmenetluses tuleb tsiviilhagi lahendamisel juhinduda tsiviilkohtumenetluse regulatsioonist, leiab kriminaalkolleegium, et ka käesolevas kriminaalasjas tuleb maakohtu ja ringkonnakohtu otsused tsiviilhagi lahendamist puudutavas osas TsMS § 691 p-st 4 ja § 692 lg 5 esimesest lausest juhindudes tühistada ning saata kohtuasi tühistatud osas uueks arutamiseks Harju Maakohtule.

III

19. Eeltoodud põhjendustel ja juhindudes KrMS § 361 p-st 6, § 362 p-st 2 ning TsMS § 692 lg 1 p-st 2 tühistab Riigikohtu kriminaalkolleegium Harju Maakohtu 4. aprilli 2008. a ja Tallinna Ringkonnakohtu 17. juuni 2008. a kohtuotsused AS U tsiviilhagi puudutavas osas. Tsiviilhagi osas saadab kriminaalkolleegium kriminaalasja uueks arutamiseks Harju Maakohtule.

A. Antuki süüditunnistamises ja karistamises KarS § 209 lg 2 p-de 1 ja 3 järgi ning I. Niidase süüditunnistamises ja karistamises KarS § 209 lg 2 p 3 ning § 344 lg 1 järgi jätab kriminaalkolleegium kohtuotsused muutmata. Kaitsjate kassatsioonid jätab Riigikohus rahuldamata.

20. Lisaks eeltoodule peab Riigikohtu kriminaalkolleegium käesolevas asjas vajalikuks väljuda A. Antuki osas kassatsiooni piiridest KrMS § 352 lg 6 alusel, sest kohtud on ebaõigesti kohaldanud KarS § 68 lg 1 sätteid ja raskendanud sellega süüdistatava olukorda. Kriminaalasja materjalidest nähtub, et kohtud on jätnud tähelepanuta, et A. Antuk viibis eelvangistuses peale maakohtu otsuses märgitud ajavahemike veel ka 13. kuni 22. detsembrini 2000. aastal, so 10 päeva. See ajavahemik on alusetult jäetud A. Antukile mõistetud karistusaja hulka arvamata. Kriminaalkolleegium peab vajalikuks see viga parandada ja arvab KarS § 68 lg 1 alusel maakohtu otsusega A. Antukile mõistetud ärakandmata karistusaja - 11 kuud ja 1 päev vangistust - hulka 10 päeva eelvangistust (13. - 22.12.2000). Seega jääb A. Antuki ärakandmata karistuseks 10 kuud ja 21 päeva vangistust.

Kirjeldatud põhjusel ja juhindudes KrMS § 361 p-st 7, § 362 p-st 1 tühistab kriminaalkolleegium kohtuotsused A. Antukile mõistetud vangistuse ärakandmata aja - 11 kuud ja 1 päev - osas ja teeb selles osas uue otsuse, raskendamata süüdistatava olukorda.

Ott Järvesaar, Eerik Kergandberg, Lea Kivi